
W. V. Quine

Prevedel Borut Cerkovnik

Prevod in pomen*

§7. Prvi koraki radikalnega prevoda¹

Na splošno smo razmišljali o tem, kako površinske vzdraženosti [*surface irritations*] preko jezika tvorijo znanje nekoga o svetu. Tako se učimo povezovati besede z besedami in drugimi vzdraženji [*stimulations*], da tako nastane nekaj, kar lahko prepoznamo kot govor o stvareh, česar pa ne gre razlikovati od resnice o svetu. Obsežen in zamotano strukturiran govor, ki od tod izhaja, ima malo očitnega stika s preteklo in sedanjo zajezitvijo [*barrage*] neverbalnega vzdraženja; vendar pa moramo prav v takšnem vzdraženju iskati empirično vsebino, kakršnakoli naj ta že bo. V tem poglavju bomo preučili, koliko jezika lahko smiselno tvorimo v terminih njegovih dražljajskih pogojev in kakšno področje še ostane za empirično nepogojen odklon v pojmovni shemi nekoga.

Prvi, nekritičen način, da prikažemo to področje za empirično nepogojen odklon, je naslednji: dva človeka bi lahko bila čisto enaka v vseh svojih dispozicijah za verbalno vedénje pod vsemi možnimi čutilnimi vzdraženji, pa vendar bi se pomeni oziroma ideje obeh, izražene v njunih identično sproženih in identično zvenječih izgovoritvah [*utterances*], še vedno lahko radikalno razhajale. Tako zastavljena zadeva pa sproži obtožbo izgube pomena: lahko bi se našel kdo, ki bi protestiral, da je razlikovanje pomena, ki ni reflektirano v celoti dispozicij za verbalno vedénje, razlikovanje brez razlike.

To lahko naredimo smiselno, če zadevo preoblikujemo na sledeč način: neskončna celota stavkov kateregakoli danega govorečevega jezika je lahko permutirana ali preslikana sama vase, tako da (a) celota govorečevih dispozicij za verbalno vedénje ostane invariantna in še vedno (b) to preslikavanje ni le korelacija stavkov z *ekvivalentnimi* stavki v karšnemkoli še tako razrahljanem smislu ekvivalen-

---

* Prevedeno po W. V. Quine, *Word and Object*, MIT Press, Cambridge 2013 (1960), str. 23–31.

»Translation and Meaning« je naslov drugega poglavja te knjige, prevod vsebuje njegova §§ 7 in 8. V njem je ohranjena izvorna raba narekovajev ter način navajanja v tekstu, opombah in bibliografiji. – op. prev.

¹ Vmesni osnutek poglavja 2 je bil z opustitvami objavljen kot »Meaning and translation«. Polovica navedene razprave je tukaj preživela dobesedno in obsega razpršeno tretjino tega poglavja.

ce. Brezštevilni stavki se lahko korenito razhajajo od svojih posamičnih korelatov, vendar se lahko ta razhajanja sistematično izravna, tako da se ohrani celoten vzorec medsebojnih povezav stavkov in njihovih povezav z neverbalnim vzdraženjem. Kolikor trdnejše so neposredne povezave nekega stavka z neverbalnim vzdraženjem, tem manj se seveda ta stavek glede na vsako takšno preslikavo lahko razhaja s svojim korelatom.

Isti cilj lahko manj abstraktno in bolj realistično dosežemo s premikom na prevod. Teza je potem ta: priročnike za prevajanje enega jezika v drugega lahko vzpostavim na različne načine, tako da bodo vsi združljivi s celoto govornih dispozicij, kljub temu pa bodo medsebojno nezdružljivi. Na brezštevilnih mestih se bodo razhajali, tako da bodo kot posamične prevode za stavke enega jezika podajali stavke drugega jezika, ki pa med seboj ne bodo ekvivalentni glede na nobeno še tako razrahljano vrsto ekvivalence. Trdnejše kot so neposredne povezave nekega stavka z neverbalnim vzdraženjem, manj drastično se seveda bodo lahko njegovi prevodi od priročnika do priročnika razhajali drug od drugega. To je v tej zadnji obliki, kot neko načelo nedoločenosti prevoda, tisto, kar bom poskušal izpostaviti v teku tega poglavja. Poglavje pa se bo vlekle dlje, kot bi se, če se pestrost konceptov in preišljevanj, ki podpirajo to témo, ne bi zdela vredna obravnave tudi sama po sebi.

Tukaj se ukvarjamo z jezikom kot kompleksom sedanjih dispozicij za verbalno vedênje, v katerem so govorniki istega jezika na vsak način prišli do podobnosti drug z drugim; ne s procesi pridobitve, katerih variacije od posameznika do posameznika bi morali zaradi interesov komunikacije zatreti (glej §2). Stavek 'Ta človek dobro strelja', ki je bil izrečen hkrati s kazanjem na nekega neoboroženega človeka, ima za sedanje vzdraženje bežen pogled na strelčev znani obraz. Sodelujoče preteklo vzdraženje vsebuje pretekla opazovanja njegovega streljanja kakor tudi oddaljene epizode, ki so govornika usposobile za uporabo navedenih besed. Preteklo vzdraženje tako navadno deloma velja za pridobitev jezika in deloma za pridobitev vzporednih informacij; vendar lahko ta pomožna dihotomija počaka na kakšno indikacijo, ki naj pove, za kaj je dobra in kakšna splošna vodila obstajajo zanjo v opazljivem verbalnem vedênju. (Glej §§ 9, 12, 14.) Medtem nas čaka obravnava verbalnega vedênja in njegovih v sedanosti [*currently*] opazljivih korelacij z vzdraženjem. Misli si sedanji [*current*] jezik nekega človeka pri njegovih sedanjih dispozicijah, ki služi temu, da se verbalno odzove na sedanje vzdraženje, pa se avtomatsko nanaša na vse preteklo vzdraženje do faze učenja. Ne le, da ima celo ta način risanja meje med jezikom v pridobitvi in jezikom v uporabi svoja kolebanja, ampak lahko glede na to razmislimo o tem, kako zamejiti trajanje vzdraženj, ki jih štejejo za sedanja. Ta meja, delovni standard za to, kaj šteti kot navidezno sedanost [*specious present*], imenujem *modulus* vzdraženja.

Obnovitev človekovega sedanjega jezika iz njegovih v sedanosti opaženih odzivov je naloga jezikoslovca, ki brez pomoči tolmača ne more prodreti v do sedaj neznan jezik in ga prevesti. Vsi objektivni podatki, ki jih ima na razpolago, so učinki, ki jih vidi, ko trči ob domorodčeve površine, in domorodčevo opazljivo vokalno in drugo vedenje. Takšni podatki vzpostavljajo domorodčeve »pomene« samo za najbolj objektivno empirično oziroma dražljajsko vezano raznolikost. In vendar jezikoslovec očitno shaja z domorodnimi »pomeni« v nekem čisto neomejenem smislu; kakorkoli domnevajoč prevode vseh možnih domorodnih stavkov.

Prevajanje med sorodnimi jeziki, kot sta npr. frizijski in angleški, je olajšano s podobnostjo sorodnih besednih oblik. Prevajanje med nepovezanimi jeziki, kot sta npr. madžarski in angleški, je morda olajšano s tradicionalnimi izenačitvami, ki so se razvile vzporedno s skupno kulturo. Kar pa je relevantno za naše namene, je *radikalen* prevod, tj. prevod jezika doslej nedotaknjenih ljudi. Te naloge se v njeni skrajni obliki v praksi ne izvaja, saj lahko rekrutiramo verigo tolmačev iz oseb, ki živijo na obrobju tudi najbolj oddaljenih otočij. Temu problemu pa se bolj približamo, kolikor bolj skromni so namigi, ki jih lahko dobimo od tolmačev; zato pozornost tehnikam radikalnega prevoda ni bila zaželeno.² Zamislil si bom, da je vsa pomoč tolmačev izključena. Priložnostno bom tu ignoriral fonematično analizo (§18), čeprav bi sodila v iniciativo našega terenskega jezikoslovca; ker ne vpliva na mojo filozofsko poanto.

Izgovoritve, ki so najprej in najverjetneje prevedene v takem primeru, so tiste, ki so ključne za sedanje dogodke, ki so vidni jezikoslovcu in njegovemu obveščevalcu. Zajec* pridrobi [*scurries*] mimo, domorodec reče 'Gavagai' in jezikoslovec zabeleži stavek 'Zajec' (oziroma 'Glej, nek zajec') kot poskusni prevod, ki ga bo testiral v nadaljnjih primerih. Jezikoslovec se bo sprva vzdržal tega, da bi polagal besede v usta svojega obveščevalca, pa čeprav samo zaradi pomanjkanja besed. Ko lahko, pa jezikoslovec vendar mora – navkljub tveganju, da bi s svojim predlogom izkrivil podatke – predložiti domorodne stavke, da bi dobil soglasje svojega obveščevalca. Sicer z domorodnimi termini, ki imajo skupne reference, lahko počne bore malo. Recimo, da domorodni jezik vsebuje stavke S_1 , S_2 in S_3 , ki so dejansko prevedljivi kot 'Žival', 'Belo' in 'Zajec'. Dražljajske situacije se vedno razlikujejo, relevantno ali ne; in ker prostovoljni odzivi prihajajo posamezno, so razredi situacij, v katerih bi domorodec prostovoljno ponudil S_1 , S_2 in S_3 , kljub

---

² Glej Pike.

* Angleško *rabbit*. Najbrž bi bil ustrežnejši prevod besede »rabbitt« v slovenščino »kuncec«. Kunci in zajci spadajo v isto družino sesalcev *Leporidae*. Kakor pouči Wikipedia (<https://en.wikipedia.org/wiki/Leporidae>), se skupno ime »rabbitt« običajno nanaša na vse vrste v tej družini, razen na tiste iz rodu *Lepus*. Tem se po angleško reče »hare«, kar slovenimo z »zajec«. Vendar ta razlika sodobni taksonomiji ne ustreza popolnoma. V slovenskih besedilih se je pri nanašanju na Quinove uveljavil prevod »zajec«. Glej, na primer, Bojan Borstner, »Dve dogmi, ontološka zavezanost, prevedljivost in problem inkomenzurabilnosti«, in Bojan Žalec, »Nedogmaticnost in pragmatizem Quinovega empirizma«, oboje v *Analiza* 01 (2004). – op. prev.

skritim dejanskim pomenom teh besed seveda medsebojno izključujoči. Kako naj potem jezikoslovec zazna, da bi se domorodec želel strinjati s S_1 v vseh situacijah, kjer bi prostovoljno ponudil S_3 , in v nekaterih, toda nemara ne v vseh situacijah, kjer bi prostovoljno ponudil S_2 ? Samo tako, da prevzame pobudo in povprašuje kombinacije domorodnih stavkov in dražljajskih situacij, da bi na svoje morebitno zadovoljstvo zožil svoja ugibanja.

Tako imamo jezikoslovca, ki sprašuje 'Gavagai?' v vsaki od različnih dražljajskih situacij [*stimulatory situations*] in vsakokrat zabeleži, ali se domorodec strinja ali ne strinja ali ničesar od tega. Kako pa naj, ko ju vidi ali sliši, prepozna domorodno strinjanje ali nestrinjanje? Kretnje se ne morejo vzeti tako, kot se zdijo [*at face value*]; kretnje Turkov so glede tega skoraj nasprotno od naših. Kar mora storiti, je, da ugiba iz opazovanja in potem vidi, kako dobro funkcionirajo njegova ugibanja. Predpostavimo torej, da je ob vprašanju 'Gavagai?' in podobnem, ob opazni prisotnosti zajca in podobnem izvabil odgovora 'Evet' in 'Yok' dovolj pogosto, da domneva, da ta dva morda ustrezata 'Da' in 'Ne', vendar nima pojma, kateri je kateri. Nato poskusi z eksperimentom posnemanja domorodčevih lastnih prostovoljnih izgovorjanj [*pronouncements*]. Če s tem precej redno izvabi 'Evet', ne pa 'Yok', je vzpodbujen, da vzame 'Evet' za 'Da'. Prav tako se poskuša na domorodčeve opazke odzivati z 'Evet' in 'Yok'; tisti, ki je jasnejši [*more serene*] v svojih učinkih, je boljši kandidat za 'Da'. Čeprav niso dokončne, te metode generirajo neko delovno hipotezo. Če vse njegove nadaljnje korake spremljajo izredne težave, se jezikoslovec morda odloči, da zavrže to hipotezo in uganjuje znova.

Predpostavimo nadalje, da se je jezikoslovec odločil, kaj bo obravnaval kot domorodni znak za strinjanje in nestrinjanje. Tedaj lahko kopiči induktivno evidenco za prevajanje 'Gavagai' s stavkom 'Zajec'. Splošni zakon, za katerega zbira primerke, je, grobo rečeno, ta, da se bo domorodec strinjal z 'Gavagai?' pod ravno tistimi vzdraženji, pod katerimi bi se, če bi bili vprašani, mi strinjali z 'Zajec?'; in temu ustrezno ne bi strinjali.

S čim se bo v takšnem primeru ukvarjal jezikoslovec, pa lahko nekoliko bolje upravičimo, če – namesto da govorimo zgolj o vzdraženjih, pod katerimi se domorodec strinja ali ne strinja z vprašanim stavkom – v nekem bolj vzročnem smislu govorimo o vzdraženjih, ki bodo *narekovala* [*prompt*] domorodcu, da se strinja ali ne strinja z vprašanim stavkom. Recimo, da bi vprašani stavek bil posledica tega, da nekdo nekje proč zasleduje žirafo. Cel dan, kadarkoli bo vprašan, pod kakršnimikoli nerelevantnimi spremljajočimi vzdraženji, se bo domorodec strinjal z njim; nekega drugega dne pa se pod istimi nerelevantnimi vzdraženji z njim ne bo strinjal. Pomembno je vedeti, da v primeru 'Gavagai?' strinjanje dejansko narekujejo vzdraženja, ki prikazujejo zajca, in da druga dejansko narekujejo nestrinjanje.

V praksi bo jezikoslovec ta vprašanja vzročnosti običajno rešil, čeprav poskusno, z intuitivno presojo, ki bo temeljila na podrobnostih domorodčevega vedênja: njegovih natančno motrenih gibih, njegovem nenadnem videzu prepoznanja in podobnem. Obstaja tudi več formalnih ozirov, ki mu lahko v ugodnih okoliščinah zagotavljajo to relacijo narekovanja [*prompting relation*]. Če – takoj potem ko je bil domorodec vprašan *S* in se je ta strinjal ali ni strinjal – jezikoslovec sproži na njem vzdraženje σ , znova vpraša *S* in dobi nasprotno mnenje, potem lahko sklepa, da ga je narekovalo σ [*that σ did the prompting*].*

Pomni, da narekovati v našem smislu ni izvabiti. Kar izvabi domorodčev ‘Evet’ ali ‘Yok’, je kombinacija: vzdraženja, ki narekuje, plus temu sledečega vprašanja ‘Gavagai?’.

§8. Vzdraženje in dražljajski pomen [*Stimulation and stimulus meaning*]

Pomembno je, da se za to, kar narekuje domorodčevo strinjanje z ‘Gavagai?’, smatra vzdraženja in ne zajcev. Vzdraženje lahko ostane enako, čeprav je zajec zamenjan s ponaredkom. Nasprotno pa se vzdraženje, čeprav zajec ostaja isti, zaradi sprememb kota, osvetlitve in barvnega kontrasta v svoji moči narekovanja strinjanja z ‘Gavagai?’ lahko spreminja. Če so uporabe ‘Gavagai’ in ‘Zajec’ eksperimentalno izenačene, se morajo ujemati vzdraženja in ne živali.

Za dani namen je vizualno vzdraženje nemara najbolje identificirati z vzorcem kromatičnega obsevanja očesa. Bilo bi neprimerno pogledati globoko v subjektivno glavo, ker se hočemo izogniti njegovim idiosinkratičnim živčnim prekopavanjem [*idiosyncratic neural routings*] oziroma zasebni zgodovini tvorbe navad. Mi nastopimo po njegovi družbeno pridobljeni [*socially unculcate*] jezikovni rabi, torej po njegovih odzivih na pogoje, ki so običajno podvrženi družbeni presoji. (Glej §2.) Očesno obsevanje *je* – tako da se upošteva to, kam je govorec obrnjen, in relativna razporeditev predmetov – intersubjektivno do neke mere enako preverjeno s strani družbe in jezikoslovca.

Ko za vizualna vzdraženja vzamemo vzorce obsevanj, jih okitimo z neko odliko nadrobnosti, ki presega vse, kar bi naš jezikoslovec sploh lahko preveril. Toda s tem je vse v redu. On lahko upravičeno domneva, da bi domorodcu strinjanje z ‘Gavagai’ narekovala mikroskopsko enaka obsevanja, ki bi njemu, jezikoslovcu, narekovala strinjanje z ‘Zajec’, pa čeprav ta domneva v celoti temelji na vzorcih, kjer bi si o obsevanjih, za katera gre, upali reči največ to, da so si precej podobna.

Vendar o vizualnih vzdraženjih ni ustrezno razmišljati kot o trenutnih statičnih vzorcih obsevanj. To bi onemogočilo primere, ki, za razliko od ‘Zajec’, trdijo gibanje. In to bi ustvarilo problem celo za primere kot ‘Zajec’, vendar na račun ne-

---

* »σ« tukaj označuje okrajšavo za angleški izraz »stimulation«. – op. prev.

česa drugega: preveč bi bilo odvisno od tega, kar se zgodi neposredno pred in kar sledi trenutnemu obsevanju. Neka trenutna zajčasta [*leporiform*] podoba, ki bi se s pomočjo kakšnega izuma zabliskala sredi nekega zaporedja, ki sicer ne vsebuje zajcev, morda ne bi narekovala strinjanje z ‘Zajec’, pa čeprav bi enaka podoba, če bi bila umeščena v kakšno bolj ugodno zaporedje, to storila. Tako bi nastala težava – ki je daleč od želenega, želimo pa, da se vzorci obsevanja, ki so ugodni za ‘Gavagai’, ujemajo s tistimi, ki so ugodni za ‘Zajec’ –, da za neki vzorec obsevanja sam, ne glede na tiste tik pred in po njem, sploh ne bi mogli nedvoumno reči, ali je ugoden za ‘Zajec’ ali ni.³ Zato je boljše, da kot relevantna vzdraženja ne vzamemo trenutnih vzorcev obsevanja, ampak razvijajoče vzorce obsevanja vseh trajanj vse do primerne limite ali modula [*modulus*]. Poleg tega lahko o idealni eksperimentalni situaciji razmišljamo kot o tisti, v kateri dotični želeni očesni osvetlitvi [*ocular exposure*] predhodi in ji sledi zatemnitev.

V splošnem se očesne vzorce obsevanja najbolje razume v njihovi prostorski celoti. Ker obstajajo primeri kot ‘Lepo vreme’, ki za razliko od ‘Zajec’ niso vezani na noben brez nadaljnjega ločeni del prizorišča. Obstajajo tudi vsi tisti vzorci brez zajca, ki so potrebni, zato da narekujejo nestrinjanje z ‘Zajec’. Kar se tiče vzorcev, ki so potrebni, zato da narekujejo strinjanje z ‘Zajec’, bo celotno prizorišče še vedno služilo boljše, kot bi morda služili izbrani deli; ker se razlika med središčem in obrobjem, ki je neka takšna pomembna determinanta vizualne pozornosti, potem samodejno upošteva. Celotni očesni vzorci obsevanja, ki se razlikujejo okoli središča, se razlikujejo tudi na robovih in so enostavno različni vzorci. Vzorec, ki prikazuje zajca preveč na obrobju, enostavno ne bo vzorec, ki narekuje strinjanje z ‘Gavagai’ oziroma ‘Zajec’.

Določeni stavki vrste ‘Gavagai’ so stavki, s katerimi naš džungelski jezikoslovec mora začeti, za te pa imamo pred seboj bistvene lastnosti surovega koncepta empiričnega pomena. Kajti pomen je, tako domnevamo, tisto, kar neki stavek deli s svojim prevodom; in prevod na trenutni stopnji deluje izključno v korelaciji z neverbalnim vzdraženjem.

Naredimo si ta koncept pomena bolj ekspliciten in mu dajmo neko nevtralno tehnično ime. Najprej lahko definiramo *afirmativni dražljajski pomen* [*affirmative stimulus meaning*] nekega takega stavka, kot je ‘Gavagai’, za danega govorca kot razred vseh vzdraženj (zato razvijanje očesnih vzorcev obsevanja med primerno časovno določenimi zatemnitvami), ki bi narekovali njegovo strinjanje. Bolj eksplicitno, z vidika konca §7, vzdraženje σ pripada afirmativnemu dražljajskemu pomenu stavka S za danega govorca, če in samo če obstaja neko vzdraženje σ' , ki je takšno, da če bi dali govorce vzdraženje σ' in potem vprašali S , potem bi dali σ in znova vprašali S , se prvič ne bi strinjal, drugič pa bi se. *Negativni dražljajski pomen* [*negative stimulus meaning*] lahko definiramo z zamenjavo izrazov ‘stri-

³ To težavo je izpostavil Davidson.

njanje' in 'nestrinjanje', potem pa lahko definiramo *dražljajski pomen* [*stimulus meaning*] kot urejen par obeh. Pojem dražljajskega pomena bi lahko izboljšali z razlikovanjem stopenj dvomljivosti strinjanja in nestrinjanja, recimo v določenem reakcijskem času; toda zaradi tekoče ekspozicije bomo to opustili. Zamišljeno enačenje 'Gavagai' in 'Zajec' lahko zdaj izrazimo tako: imata isti dražljajski pomen.

Dražljajski pomen je dražljajski pomen nekega stavka za nekega govorca ob določenem času [*at a date*]; kajti našemu govorcu moramo dovoliti, da spremeni svoje poglede [*his ways*]. Dražljajski pomen variira tudi glede na modul oziroma maksimalno trajanja tega, kar je prepoznano kot vzdraženja. Kajti s povečevanjem modula dopolnimo ta dražljajski pomen z nekaterimi vzdraženji, ki so bila predolga, da bi jih všteli prej. Popolnoma etiketiran je torej dražljajski pomen dražljajski pomen *modula n* sekund stavka *S* za govorca *a* v času *t*.

Vzdraženja, ki jih zberemo v dražljajski pomen nekega stavka, so bila za razliko od povpraševanj, ki jim sledijo, zaradi živopisnosti mišljena kot vizualna. Dejansko bi seveda morali enakovredno z vidom upoštevati tudi druge čute, tako da vzdraženj ne bi identificirali samo z očesnimi vzorci obsevanja, ampak z njimi in z različnimi zaježitvami [*barrages*] drugih čutov, ločeno in v vseh hkratnih kombinacijah. Nemara lahko te podrobnosti izpustimo.

Afirmativni in negativni dražljajski pomeni nekega stavka (za danega govorca v danem času) so medsebojno izključujoči. Dopusčeno je, da bi našemu subjektu z nekim danim vzdraženjem σ lahko bilo enkrat narekovano strinjanje s *S*, kasneje, pri ponovitvi σ , pa nestrinjanje s *S*; ampak potem bi enostavno sklepali, da se je njegov pomen za *S* spremenil. Potem bi v določenem času šteli σ k njegovemu afirmativnemu dražljajskemu pomenu stavka *S*, drugič pa k njegovemu negativnemu dražljajskemu pomenu stavka *S*.

Kljub temu afirmativni in negativni dražljajski pomen ne določata drug drugega; za mnoge vzdraženja se lahko pričakuje, da ne pripadata nobenemu od njiju. Zato je na splošno lahko primerjava celotnih dražljajskih pomenov boljša osnova za prevode kot primerjava zgolj afirmativnih dražljajskih pomenov.

Kaj je zdaj s tem strogim pogojnikom [*strong conditional*], z 'bi' v naši definiciji dražljajskega pomena? Njegova uporaba tukaj ni nič slabša od njegove uporabe, ko razložimo, da 'x je topljiv v vodi' pomeni, da bi se *x* raztopil, če bi bil v vodi. Kar definirano s strogim pogojnikom, je neka dispozicija, v tem primeru dispozicija za strinjanje ali nestrinjanje s stavkom *S* pri različnih vzdraženjih. Za to dispozicijo lahko domnevamo, da je neko subtilno strukturno stanje, kot je alergija in kot je topljivost; še posebej alergija, če je ne razumemo. Ontološki status dispozicij oziroma filozofski status govora o dispozicijah je stvar, ki jo prelagam na §4; vendar smo medtem na splošno dovolj seznanjeni s tem, kako se nekdo na podlagi bistrih testov in primerkov in opaženih uniformnosti loti ugibanja o tem, ali obstaja neka dispozicija določene vrste.

Dražljajski pomen nekega stavka za nek subjekt povzema njegovo dispozicijo za strinjanje ali nestrinjanje s tem stavkom v odzivu na sedanje vzdraženje. To vzdraženje je tisto, kar aktivira to dispozicijo v nasprotju s tem, kar jo vcepi (čeprav to vzdraženje lahko nekako prispeva k vcepljanju kakšne nadaljnje dispozicije).

Za te namene pa mora biti vzdraženje razumljeno ne kot posamični dogodek v določenem času, ampak kot univerzalna in ponovljiva dogodkovna oblika. Ne smemo reči, da sta se zgodili dve podobni vzdraženji, ampak da se je ponovno zgodilo isto vzdraženje. Takšna naravnost je implicirana v trenutku, ko govorimo o enakosti dražljajskega pomena za dva govorca. Če bi hoteli, bi to razmišljanje s preureditvijo naše terminologije lahko dejansko ovrgli. Toda to ne bi imelo smisla, saj drugje ostane prepričljiv razlog, da jemljemo vzdraženja kot univerzalije; namreč strogi pogojnik v definiciji dražljajskega pomena. V ta namen obravnavajmo še enkrat afirmativni dražljajski pomen nekega stavka S : razred Σ vseh tistih vzdraženj, ki *bi* narekovala strinjanje s S . Če bi bila ta vzdraženja vzeta kot dogodki in ne kot dogodkovna forma, potem bi Σ morala biti nek razred dogodkov, ki se v veliki meri niso in se ne bodo zgodili, bi pa, če bi se zgodili, narekovali strinjanje s S . Kadarkoli bi Σ vsebovala en realiziran ali nerealiziran posamični dražljajni dogodek σ , bi morala vsebovati vse druge nerealizirane duplikate tega dogodka σ ; koliko od *teh* pa obstaja? Nedvomno je tak način govora o nerealiziranih partikularijah in poskus, da bi jih združili v razrede, brezupen nesmisel. Nerealizirane bitnosti morajo biti konstruirane kot univerzalije.

V §3 smo bili impresionirani nad medsebojno odvisnostjo stavkov. Že takrat bi se lahko začeli spraševati, ali o pomenu celo celih stavkov (kaj šele krajših izrazov) lahko sploh razumno govorimo kako drugače kot relativno glede na druge stavke teorije, ki jih vključuje. Takšna relativnost bi bila nerodna, ker, obratno, posamezni elementarni stavki ponujajo edino pot v teorijo. Pojem dražljajskega pomena zdaj deloma razrešuje ta predikament. Izolira neko vrsto neto empiričnega vnosa vsakega od različnih posamičnih stavkov brez nanašanja na vsebujočo teorijo, čeprav brez izgube tega, kar stavek dolguje tej vsebujoči teoriji. Stavek v določenem času je, kolikor je mogoče, sredstvo za raziskovanje zgradbe združenih stavkov.

Med pojmom dražljajskega pomena in Carnapovimi opazkami glede empirične semantike⁴ obstajajo povezave in razlike, na katere je vredno opozoriti. On predlaga raziskovanje pomena nekega termina ob spraševanju subjekta, ali bi ta termin apliciral v različnih imaginarnih okoliščinah, ki so mu opisane. To stališče odlikuje vrlina, da ohranja kontraste med takšnimi termini, kot sta 'škrat' in 'samorog', čeprav ti različni primerki v svetu ne eksistirajo. Dražljajski pomen ima

⁴ *Meaning and Necessity*, 2. izdaja, Dodatek D. Glej tudi Chisholm, *Perceiving*, str. 175 in dalje ter njegove reference.

isto vrlino, saj obstajajo vzorci vzdraženja, ki bi narekovali strinjanje s ‘Samorog?’ in ne s ‘Škrat?’. Carnapov pristop predpostavlja neko odločitev o tem, kateri opisi imaginarnih okoliščin so dopustni; npr. ‘enorog’ ne bi bil zaželen v opisih, ki so uporabni v preiskovanju pomena termina ‘enorog’. Carnap namiguje na v ta namen primerne omejitve, tako da omeni »velikost, obliko, barvo«; in moj pojem dražljajskega pomena sam prispeva k trdnejši definiciji v tej isti smeri. Med nama pa ostanejo pomembna nasprotja v uporabah pogojnikov v veznem naklonu [*subjunctive conditionals*]: sam jih omejim na pretehtano presojo mojega raziskovalca o tem, kaj bi naredil obveščevalec, če bi nanj deloval dražljaj; pri Carnapu pa bi njegov raziskovalec dal takšne pogojnike v presojo obveščevalcu. Gotovo bi moj raziskovalec, če bi hotel na hiter način priti do ocene dražljajskega pomena, v praksi zastavljal enaka vprašanja kot Carnapov, če bi bil na voljo primeren jezik za takšna vprašanja. Toda dražljajski pomen je mogoče raziskovati tudi v prvi fazi radikalnega prevoda, kjer je Carnapova vrsta vprašalnika ni na voljo. Glede tega je pomembno, kot bomo videli v §12, da ima moja teorija v prvi vrsti opravka z neke vrste stavki in ne s termini kot Carnapova.

Literatura

- Chisholm , R. M. *Perceiving: A Philosophical Study*. Ithaca: Cornell University Press, 1957.
- Carnap , Rudolf. *Meaning and Necessity*. Chicago: University of Chicago Press , 1947. Druga izdaja, z dodatki, 1956.
- Pike , K. L. *Phonemics: A Technique for Reducing Languages to Writing*. Ann Arbor: University of Michigan Press, 1947.
- Quine , W. V. »Meaning and translation«. V R. A. Brower (ur.), *On Translation*, str. 148–172. Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1959.